

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดสมุทรปราการ

สุชีลา คักดีเทวิน¹ และธวัชพล คงน้อย²

¹คณะวิทยาการจัดการ, ²สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

email: pikul-su@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาลำดับขั้นตอน องค์ประกอบ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งในชุมชนจังหวัดสมุทรปราการ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีทั้งหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) บุคลากรขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น 2) ผู้นำกลุ่ม องค์กร ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล และ 3) นักวิชาการผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ สัมภาษณ์ และประชุมสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า ลำดับขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การรวมคน ผู้นำหรือแกนนำ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการระดมเงินลงทุน และมีการแบ่งงานกันตามหน้าที่ 2) ร่วมคิด การรับฟังความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจ สร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทาง แผนงานในการแก้ปัญหาและประชุมวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน 3) ร่วมดำเนินการ สมาชิก ในกลุ่มได้รับมอบหมายตามหน้าที่ของตนเอง ดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำหน้าที่ของตนเองให้คนอื่นได้รับทราบด้วย มีประชุมเพื่อติดตามผลการดำเนินงาน 4) ร่วมสรุปบทเรียน เพื่อสร้าง พลังปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมต่อและนำไปสู่การพัฒนา รวมทั้งบทเรียนภายในชุมชนและนอกชุมชน 5) ร่วมรับผลประโยชน์ ที่เป็นค่าตอบแทน และผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ค่าตอบแทน

องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำกลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่ม การถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิก ประชาชนชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาจัดอบรมให้ความรู้ ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรม 2) ภายนอกชุมชน ได้แก่ การศึกษาดูงานกลุ่มอื่นๆ การอบรมกับหน่วยงานภายนอก การค้นคว้าข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามาเรียนรู้กับกลุ่ม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำ สมาชิก และ ชุมชน 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเข้ามามีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และสถาบันการศึกษา 3) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในชุมชนมีทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการผลิตหรือการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยการนำทรัพยากรมาใช้ได้อย่างสูงสุด อาจเกิดจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือจากสมาชิกสู่สมาชิก ซึ่งเป็นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาสร้างรายได้ให้กับกลุ่มหรือชุมชน

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้, เศรษฐกิจชุมชน, ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

Community Learning Process that Strengthens Community in Samut Prakan Province

Suchila Saktewin and Thuwapol Kongnoi

Science Management faculty and Research and Development Institute of Dhonburi Raja bhat university

email: pikul-su@hotmail.com

Abstract

The study step, configuration and factors relating with community learning process for the stronger of community. It is a qualitative and quantitative research. Population were 3 groups of : 1) Personnel of community organization. 2) Leader and people in municipal area. 3) Community scholar who had good practice in SamutPrakan Province. the instruments. The instruments of data collecting were survey and interview. Data collected from survey and focus group. Data analyst were content analysis and synthesis.

The sequence were : 1) The integration of leader for coordination objectives, raising funds and division of duty. 2) Share idea, hearing, suggestion and coordination in decision, understanding, problem analysis, guideline, planning, meeting for coordination. 3) participation, members of group had assigned duties for goal of group and exchange idea to others for fallow up. 4) Share lesson for esscutial wisdom, make connection to development inside and outside community. 5) Co-beneficiaries with compensation and no compensation.

Configuration of learning process included 1) internal community were leader and member, knowledged transfer to other members, local wisdom, government official sector, state enterprise sector, private sector, supported training activities by academic 2) external community were studied or visited other groups, training with external sector, search data on social online, knowledged changed between other groups and outsiders could learn in the group.

Factors of learning process included 1) internal factors were leader, member and community 2) internal factors were participation between government official sector, state enterprise sector, private sector, trader and educational institute 3) internal environmental factors in community were local resource and material that could be used in production process and activities of group: maximum resource, due to transfer of knowledged form generation to generation or member to member while knowledged adaptation used to local resources made income of group or community.

KEYWORDS: learning process, economic community, factors relating

บทนำ

ชุมชนเข้มแข็งเป็นวิสัยทัศน์และทิศทางในการพัฒนาประเทศเพื่อให้ประเทศไทยเป็นชุมชนหรือสังคมที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย ชุมชนมีคุณภาพ ชุมชนแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และชุมชนมีความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน เนื่องจากชุมชนเป็นรากฐานของสังคม เมื่อชุมชนมีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้า หมายถึงชุมชนนั้นมีความเข้มแข็งเป็นที่น่าสนใจ ดังนั้น ชุมชนเข้มแข็ง จึงหมายความว่า ชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน (ทัศนีย์ ลักษณะภิกขชช, 2545) จังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดหนึ่งที่ต้องดำเนินงานตามนโยบายในการพัฒนาประเทศเพื่อเข้าสู่ชุมชนและสังคมเข้มแข็ง ทั้งนี้ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอบางพลี อำเภอบางเสาธง อำเภอพระประแดง อำเภอพระสมุทรเจดีย์ และอำเภอบางบ่อ ซึ่งแต่ละอำเภอมีการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น

สภาพทั่วไปของพื้นที่แต่ละอำเภอมีความแตกต่างกัน เนื่องจาก จังหวัดสมุทรปราการมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและอยู่ติดกับทะเล ซึ่งทำให้แยกพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ราบลุ่มอยู่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ใกล้ชายฝั่งทะเลซึ่งพื้นที่ส่วนนี้น้ำทะเลจะท่วมถึง และพื้นที่ราบกว้างบริเวณตอนเหนือและตะวันออก ดังนั้น ความแตกต่างของพื้นที่จึงทำให้วิถีชีวิต และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนของแต่ละอำเภอ มีความแตกต่างกันออกไป การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนบางแห่งเกิดจากปัญหาในพื้นที่ ซึ่งคนในชุมชนเอง มีการเรียนรู้และนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อทำให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนตามรูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงมีจำนวนมาก ทั้งจากความต้องการของชุมชนเอง และตามนโยบายของภาครัฐ เมื่อมีการการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมวด ๔ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มาตรา ๒๖ ซึ่งคนในชุมชนต้องมีการประกอบกิจการอย่างครบวงจร ได้แก่ การให้ความรู้ การสนับสนุน การร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบ ทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการของกลุ่มและสภาพท้องถิ่น (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548) เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งชุมชนจึงควรมีลักษณะดังนี้ 1) ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกมีความสามารถในการพึ่งตนเอง 2) คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต 3) มีวิสัยทัศน์สามารถคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมองเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น 4) คนในชุมชนมีความรักและหวงแหนชุมชน

ประชาชนในชุมชนจึงเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าศักยภาพและต้นทุนที่ชุมชนมีนั้น สามารถนำมาใช้ในการผลิตหรือต่อยอดองค์ความรู้ของภูมิปัญญา และสามารถแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตร่วมกันอย่างไรชุมชนต้องคิดเอง ทำเองและได้ประโยชน์เอง วิถีทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจึงนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่การมุ่งเน้นที่พัฒนาเพื่อเอาแต่ความร่ำรวยอย่างเดียวหากแต่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพราะมีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ร่วมกัน เช่น 1) การพัฒนาคนที่มีขีดความสามารถ 2) ชุมชนที่มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ 3) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนให้มีความเข้มแข็งตามศักยภาพของตนเองมีความอยู่ดีกินดีอย่างถาวร และ 4) การรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถดำรงสืบไป เมื่อชุมชนสามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จแล้วสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ มีแนวคิดวิธีการ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการพัฒนาในลักษณะเดียวกันออกไปในวงกว้าง ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงศึกษาเพื่อหากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและการนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยกลุ่ม ชุมชน หรือองค์กรอื่นๆ สามารถนำตัวบ่งชี้ดังกล่าวไปใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดี และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเอง และชุมชนอื่น ๆ ได้

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรม

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (2541) พบว่า เศรษฐกิจชุมชน คือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คน ในชุมชนหรือสมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และเป็นเจ้าของร่วมกันโดยคนในชุมชนหรือสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งมีการพัฒนาจากศักยภาพของชุมชนหรือทุนในชุมชน ซึ่งเป็นการร่วมกันทั้งเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ดิน ทรัพยากร เป็นต้น โดยมีเป้าหมาย คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ การพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการจากฐานคิด ประกอบด้วย 1) มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยยึดพื้นที่เป็นหลักในการพัฒนาจากความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น 2) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน หรือ ผู้ประกอบการ โดยมีชุมชนหรือกลุ่มเป็นแกนกลางและมีภาคส่วนอื่นๆ ช่วยในการกระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริม และสนับสนุนในการพัฒนา 3) การพัฒนาโดยเริ่มจากความต้องการกลุ่ม ชุมชน เพื่อไปสู่ระดับสังคม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน 4) มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มหรือสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งด้านการศึกษา สาธารณะ สุข การผลิต การตลาด การระดมทุน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น 5) มีการใช้กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนหรือกลุ่ม ในการเรียนรู้ด้านอาชีพที่มีความหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกแก่สมาชิกหรือคนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ และ 6) เพื่อให้เกิดความมั่นคง กลุ่มหรือชุมชน ควรยึดปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตามแนวพระราชดำรัส หรือการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

กระบวนการเรียนรู้ชุมชน ปรัชญาแนวคิด (ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์, 2542)

1) มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูง สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การเรียนรู้นอกจากจะสร้างสรรค์ภูมิปัญญาให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและความปิติแก่ผู้เรียนรู้อีกด้วย

2) การปฏิรูปการศึกษาควรมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความทุกข์ยากให้แก่คนส่วนใหญ่ ของประเทศ โดยกระจายการเรียนรู้ออกจากสถานศึกษาไปสู่ชุมชน หรือคืนการศึกษาให้ชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้นั้นตอบสนองความต้องการของชุมชน และทำให้เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนการสอนในสถานศึกษา ทั้งยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและสถานศึกษา ต่างฝ่ายต่างช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งซึ่งกันและกันกล่าวคือนักเรียน ครู และชุมชน อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

3) บุคคลและชุมชนมีความหลากหลาย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนหนึ่ง ไปใช้ในอีกชุมชนหนึ่ง หรือการวางแผนจากส่วนกลางแล้วนำไปให้ชุมชนท้องถิ่นปฏิบัติ จึงมักประสบความล้มเหลว นอกจากนี้ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชนยังเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงต้องพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

4) เป้าหมายการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน คือ เพื่อสร้างปัญญาให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน ได้อย่างบูรณาการ หรือเพิ่มเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเชื่อมต่อประสบการณ์ระหว่างบุคคลและชุมชนโดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้

5) การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการนั้น มีสาระและขอบเขตกว้างขวาง โดยเฉพาะการเลี้ยงชีพของคนในชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อาทิ นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน นักธุรกิจองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ การเรียนรู้ในชุมชนจึงมิได้เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย

6) การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนควรนำไปสู่วัตถุประสงค์หลายๆ ประการพร้อมกันๆ กัน เช่น เพื่อสืบค้นผู้นำจิตวิญญาณ สร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ ปลุกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม เกิดความเอื้ออาทรสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ (วิธีคิดและวิธีทำงาน) ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แนวทางวิธีการ และแผนงาน การแก้ปัญหา ได้เริ่มทดลองปฏิบัติ ได้โจทย์วิจัย เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ได้องค์ความรู้ใหม่ และขยายผลผ่านการสรุปทบทวนร่วมกัน ได้หลักสูตรท้องถิ่นและนำไปสู่การปฏิรูปการเรียน การสอน ชุมชนมีโอกาสเรียนรู้และจัดการร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู

ดังนั้น ควรเร่งทำการพัฒนาปรัชญาแนวคิด ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่มีคุณภาพ เพื่อให้ชุมชนนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปทบทวน และร่วมรับผลจากการกระทำ ถ้าวงจรแห่งการเรียนรู้ของชุมชนใดหมุนได้เร็วหรือ มีพลวัตสูง แสดงว่าชุมชนนั้นมีพลังการเรียนรู้สูง

1) รวมคน ถึงแม้ว่าการจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่าทุกคนในชุมชนมีความสำคัญเท่าเทียมกันแต่ในทางปฏิบัติ การจัดการเรียนรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และทรงพลังต้องเริ่มต้นจากการรวมคนในชุมชนขึ้นเป็นองค์กรชุมชน เพื่อเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับครอบครัว ชุมชน และสังคม ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การจัดการ การประกอบอาชีพ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การรวมคนมีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังใจ” เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน สมาชิกมีความสนใจและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร องค์กรชุมชนที่มีสมาชิกหลากหลาย ทั้งเพศ วัย และอาชีพ ถ้าปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่อง องค์กรชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็งจำนวนองค์กรในชุมชน อาจมีมากกว่า 1 องค์กร ซึ่งสมาชิก 1 คนอาจเป็นสมาชิกหลายองค์กรได้ เช่น เป็นทั้งสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ กลุ่มป่าชุมชน ถ้ามีจำนวนองค์กรในชุมชนมาก แสดงว่าชุมชนนั้นเข้มแข็ง เพราะมีจำนวนผู้นำมาก ทำให้เกิดกลุ่มผู้นำติดตามมา ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่สุดของชุมชน

การรวมคนเป็นกลุ่มและการเชื่อมต่อองค์กรเป็นเครือข่ายสามารถกระทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่น วิธีที่ได้รับความนิยมได้แก่ การจัดเวที อาจเรียกว่า เวทีชาวบ้าน หรือเวทีประชาคม เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม แล้วนำประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจมาเป็นเครื่องมือในการรวมคนและการสืบค้นผู้นำจิตวิญญาณ เช่น การเลี้ยงชีพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด การรักษาสุขภาพ พิธีกรรมและประเพณี ดนตรีพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นต้น

เวทีหลายแห่งใช้ผู้นำในชุมชนเป็นเครื่องมือในการรวมคน อาจเป็นพระภิกษุ ครูหมอฟันบ้าน ผู้นำจิตวิญญาณด้านพิธีกรรม หรือผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้นำเหล่านี้มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน อดกลั้น และมีจิตใจอาสาสมัครในบางกรณี องค์กรจากภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน เข้าไปกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมตัวกัน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน และกรมส่งเสริมการเกษตร เข้าไปจัดตั้ง กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพ องค์กรพัฒนาเอกชนกระตุ้นให้รวมตัวกันเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมส่วนภาคธุรกิจที่มีบทบาทเด่นชัด ได้แก่ บริษัทบางจากฯ ที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกันทำธุรกิจค่าน้ำมัน เป็นต้น

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนใช้คนเป็นทั้งปัจจัยและเป้าหมายการเรียนรู้ ดังนั้นการรวมคนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ถ้าใช้ความคิดเป็นเครื่องมือในการรวมคนจะสามารถ รวมพลังใจของผู้นำจิตวิญญาณได้เป็นอย่างดี ทำให้ได้คนที่มีคุณภาพ มีพลัง และรวมตัวกันอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นต่อไป ประสบผลสำเร็จถ้าการรวมคนใช้ผลประโยชน์เป็นตัวล่อ อาจได้คนจำนวนมากในระยะเวลานั้น แต่จะได้เฉพาะกายไม่ได้ใจ และมักได้คนที่ไม่มีคุณภาพ เป็นการรวมคนที่ไม่มีความยั่งยืน ซึ่งเป็นวิธีการที่หน่วยงานของรัฐส่วนใหญ่นิยมใช้ ซึ่งทำให้ระบบ คิดของชุมชนในการพึ่งตนเองถูกทำลาย

2) ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดม “พลังความคิด” ให้รู้แจ้งโดยผ่านกระบวนการ มีส่วนร่วมในการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรับกระบวนการทัศนสร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา

3) ร่วมทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังการจัดการ” ดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนด โดยใช้หลักสหกรณ์ ใช้การฝึกฝนจากการทดลองปฏิบัติ ใช้การปฏิบัติในพื้นที่จริง กิจกรรมจริง สถานการณ์จริง เสริมด้วยหลักการ ทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งการแบ่งบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบทางภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้การใช้ทรัพยากรเกิดประสิทธิผล

4) ร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังภูมิปัญญา” โดยเริ่มจากการประเมินตนเอง และประเมินผลงาน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อกักขะความรู้ และประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ขององค์กร จากนั้นเผยแพร่ องค์ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ เช่น เอกสาร วิทยู โทรทัศน์ เป็นต้น ไปสู่องค์กรชุมชนอื่นๆ

5) ร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังปิติ” โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนผลจากการกระทำอาจได้รับในมิติที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกองค์กรชุมชนได้รับผลทางด้านเศรษฐกิจ นักเรียนได้เรียนรู้ศักยภาพของท้องถิ่นซึ่งนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการปฏิรูปการเรียนการสอนในสถานศึกษา(ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ 2542)

ดังนั้น การเรียนรู้ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรของผู้เรียน เกิดจากการฝึกฝนอบรม หรือการมีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงมุ่งเน้นขั้นตอนของการกระทำ ซึ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จำแนกได้ 2 ระดับ คือ 1) กระบวนการเรียนรู้ระดับพื้นฐาน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ได้แก่การเรียนรู้สัญญาณ การเรียนรู้สิ่งเร้า-การตอบสนอง การเรียนรู้แบบลูกโซ่ การเรียนรู้เชื่อมโยงถ้อยคำ 2) กระบวนการเรียนรู้ระดับสูง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ซับซ้อน และต้องใช้ความรู้จากกระบวนการเรียนรู้ระดับพื้นฐาน ได้แก่ การเรียนรู้ การแยกแยะสิ่งเร้า การเรียนรู้มโนคติ การเรียนรู้หลักการ การเรียนรู้การแก้ปัญหา มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ 2 ทางคือ 1) ผู้สอนใช้กระบวนการเรียนรู้ ที่เหมาะสม กำหนดรูปแบบการจัดการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพ และ 2) ผู้เรียนมีความสามารถทางกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายติดตัวไปใช้ในชีวิตจริง

กระบวนการเรียนรู้ที่พึงปรารถนาในสังคม

จากเอกสารบทความทางวิชาการต่างๆ ได้กล่าวถึง รูปแบบของการเรียนรู้ (Learning Style) ไว้ว่าไม่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่งที่สมบูรณ์แบบ ที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของบุคคล และการเตรียมคนรู้โลกยุคข้อมูลข่าวสารนี้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงควรเป็นรูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ระดับโลก(Global Learning) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม(Cooperative learning) กระบวนการของการพึ่งพาาระดับสากล ซึ่งเป็นรูปแบบ

กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและเปิดกว้างสำหรับผู้เรียน เพื่อให้แต่ละคนพัฒนาศักยภาพ และความสามารถของตนอย่างเต็มที่และเหมาะสมที่สุด รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่พึงปรารถนาในสังคมสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ผสมผสานทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการและเจตคติ โดยไม่จำกัดเนื้อหาสาระวิชา ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์ กระบวนการทักษะชีวิต กระบวนการการจัดการ กระบวนการของการอยู่ร่วมในสังคม กระบวนการของการพึ่งพากันในระดับสากล

2) กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเฉพาะด้าน ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

- กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) ได้แก่ กระบวนการคิดอย่างมีระบบคิดแบบสร้างสรรค์ คิดมีเหตุผล คิดแบบวิทยาศาสตร์คิดแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ กระบวนการเรียนรู้ ด้วยตนเอง กระบวนการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

- กระบวนการทางปฏิบัติ (Psychomotor Process) ได้แก่ กระบวนการฝึกปฏิบัติทักษะการทำงานหรือการประกอบอาชีพ ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และการใช้เทคโนโลยี

- กระบวนการทางความรู้สึก (Affective Process) ได้แก่ กระบวนการพัฒนาความรู้สึกเห็นในคุณค่าของผู้อื่น กระบวนการฝึกเผชิญสถานการณ์จนเกิดจิตสำนึกและคุณธรรม กระบวนการประเมินตนเองและยอมรับผู้อื่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและการนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาลำดับขั้นตอนองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งในชุมชนจังหวัดสมุทรปราการนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับเชิงปริมาณ ซึ่ง ประชากรที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ มีทั้งหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ 2) ผู้นำกลุ่ม องค์กร ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสมุทรปราการ และ 3) ผู้แทนหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักวิชาการผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

กลุ่มตัวอย่าง 1) บุคลากรขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการที่เลือกมา แบบเจาะจง คือ เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 46 แห่ง แบ่งเป็น เทศบาลตำบล 14 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 32 แห่ง เป็นอำเภอเมืองสมุทรปราการ 10 แห่ง อำเภอพระประแดง 7 แห่ง อำเภอบางพลี 8 แห่ง อำเภอพระสมุทรเจดีย์ 6 แห่ง อำเภอบางบ่อ 10 แห่งและอำเภอบางเสาธง 5 แห่ง รายละเอียดดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ

อำเภอ	จำนวนเทศบาล (แห่ง)	จำนวน อบต. (แห่ง)	รวม
เมืองสมุทรปราการ	5	5	10
พระประแดง	1	6	7
บางพลี	1	7	8
พระสมุทรเจดีย์	2	4	6
บางบ่อ	3	7	10
บางเสาธง	2	3	5
รวม	14	32	46

ที่มา: สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการ <http://www.dla.go.th>

2) กลุ่มที่ใช้ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการนำไปใช้ประโยชน์ของประชาชน ในชุมชน ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม องค์กร ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 17 แห่ง

ตาราง 2 จำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการนำไปใช้ประโยชน์ ของประชาชนในชุมชน

ลำดับที่	ชื่อกลุ่ม	สถานที่ตั้ง	กิจกรรมเด่นที่ประสบความสำเร็จ
1. อำเภอเมืองสมุทรปราการ	กลุ่มวิสาหกิจชุมชน บาดิกแฮส	1084 หมู่ 2 ตำบลสำโรงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ	ผ้าบาติกในรูปแบบต่างๆ เช่น ธงปลา ผ้าเช็ดหน้า เสื้อ ผ้าพันคอสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่ม มีการนำสีย้อมจากธรรมชาติมาใช้ จนทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับของตลาดและได้รางวัล OTOP
	กลุ่มสตรีพัฒนา บางปู ใหม่น้ำพริก แม่มะลิ เกิดแสง	382 หมู่ 5 ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ	น้ำพริกพลาสติก น้ำพริกปลาทุ น้ำพริกกุ้งเสียบ สะอาด ได้มาตรฐาน องค์การอาหารและยา (อย) มีการรวมตัวของแม่บ้านในพื้นที่ เพื่อทำกิจกรรม และส่งเสริมเป็นอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชน
	วิสาหกิจชุมชนทองกรวยกรอบเบญจรงค์	61/80 หมู่ 5 ซ.ภัทรนิเวศน์ ตำบลบางเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ	ขนมทองม้วนเบญจรงค์ หลายสี หลายรส ขนมดอกจอกไม่อมน้ำมัน กล้วย มีการคิดค้นขนมใหม่ๆ เพื่อสุขภาพของผู้บริโภค และช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมางานทำ
2. อำเภอ บางเสาธง	วิสาหกิจชุมชน ผู้สูงอายุ 50 ริมคลอง	108/23 หมู่ 16 ตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ	กระเป๋าม้า เครื่อง จักสาน แหนมหมู เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ และมีอาชีพเสริม
	วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนสุวรรณภูมิ	10/1 หมู่ 8 ตำบลศรีษะจรະเซ่ใหญ่ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ	ธนาคารข้าวและกองทุนซื้อวิสาหกิจชุมชนบ่อเลี้ยงปลา ซึ่งทำให้สมาชิกมีการร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกมีอาชีพ รายได้ช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงภายนอก
	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสีลิตาราง วาสายปี	4/281 หมู่ที่ 16 ตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ	ขนมไทย ใบตอง เครื่องจักสาน น้ายาซักผ้า น้ายาล้างจาน การเพาะเห็ดปลอดสารพิษ มีการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้สมาชิกมีรายได้และมีอาชีพ
	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 201 พัฒนา	201/507 หมู่ที่ 1 ตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ	การทำไข่เค็ม เพาะเห็ดขายให้ชุมชน และธนาคารขยะ โดยการมอบหมายงานคณะกรรมการของชุมชน ทำให้สมาชิกมีงานทำมีรายได้ช่วยเหลือตนเอง
3. อำเภอ พระประแดง	กลุ่มเครื่องทอสมุนไพรตำบลทรงคนอง	41 หมู่ 3 ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	การผลิตรูปหอมและรูปหอมกันยุง กายาน และเครื่องหอมต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในรูปแบบของการจ้างงานและขยายตลาดภายนอกชุมชน
	วิสาหกิจชุมชนบางน้ำผึ้ง โฮมสเตย์	33/2 หมู่ที่ 3 ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	บ้านพักโฮมสเตย์ โดยได้มาตรฐานทั้ง 8 ด้าน มีการสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยการตั้งคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการทำโฮมสเตย์
	กลุ่มนวดแผนไทย ตำบลบางยอ	47/2 หมู่ 4 ตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	นวดแผนไทย และสอนการนวด มีการถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านให้กับคนรุ่นหลัง และสมาชิกมีอาชีพ
4. อำเภอ พระสมุทรเจดีย์	กลุ่มแม่บ้านเกษตร คุสุสร้าง - คุสุสม	299/2058 หมู่ 12 ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ	กะหรีบับ ขนมเป็ยยะไส้ลูกจาก กล้วยอบเนย เผือกอบเนย กล้วยสมุนไพร มีการรวมกลุ่มและเป็นแหล่งเรียนรู้ในการถ่ายทอดให้กับกลุ่มอื่นภายนอกชุมชน

ตาราง 2 จำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการนำไปใช้ประโยชน์ ของประชาชนในชุมชน(ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกลุ่ม	สถานที่ตั้ง	กิจกรรมเด่นที่ประสบความสำเร็จ
4. อำเภอ พระสมุทร เจดีย์	กลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านคลองยายหลี่	หมู่ที่ 12 ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ	ผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้า กุ้งแห้ง กุ้งกรอบ ขนม เกษรดอกลำเจียก หมวกใบจาก มีการบริหาร จัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สมาชิกสามารถ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับจากภายใน และภายนอก รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวและใช้ ทรัพยากรอย่างเต็มประสิทธิภาพ
5. อำเภอ บางพลี	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสบู่ ฟักข้าว มัชฌิรินทร์ (OTOP)	39/168 หมู่ 11 ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	เครื่องสำอางค์จากฟักข้าว เช่น ครีมบำรุงผิว ครีมทาหน้า ครีมอาบน้ำ แชมพู ครีมบำรุงผม สครับ สบู่ มีการแบ่งงานชัดเจนและกระบวนการ ผลิตถูกต้องตามข้อกำหนดขององค์การอาหารและ ยาจนได้รับการรับรองผลิตภัณฑ์
	วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม กระเป๋าคูหาญ (ปฏณิกา คูหาญ)	67/10 หมู่ 4 ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	เครื่องจักรสานที่ทำจากผักตบชวา เช่น กระเป๋า ถือสุขภาพสตรี ผ้าชี ก่องใส่กระดาษทิชชู หมวก ผู้นำมีความเข้มแข็ง เสียสละเพื่อกลุ่มและสมาชิก
	วิสาหกิจชุมชน กลุ่ม แม่บ้านแก้วแสน	หมู่บ้านสวนแก้วแสน 157/16 หมู่ 9 ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	ทำมะขามคลุก ปลา ร้าสับ ชาต้นอ่อนข้าวสาลี ถั่วงอกคอนโด้ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ด เช่น เห็ดก๊วยเห็ด เห็ดนมเห็ด มีการเชื่อมโยงเครือข่าย กับหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาในการ ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเกษตรในเมือง
6. อำเภอ บางบ่อ	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สร้างโชค	บ้านสร้างโชค 134/1 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองด่าน อำเภอบาง บ่อ จังหวัดสมุทรปราการ	กะปิ จากเคย มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ ในพื้นที่มาสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสมาชิก
	กลุ่มอาชีพสตรีบางบ่อ หมู่ 1	338/1 หมู่ 1 ถนนรัตนราช ตำบลบางบ่อ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ	หมอนฟักทอง มีการรวมกลุ่มกันเพื่อฝึกฝีมือจน พัฒนาเป็นอาชีพทำให้สมาชิกมีงานมีอาชีพ

วิธีการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อสร้างเครื่องมือ
2. นำเครื่องมือไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
3. นำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์กลุ่ม/ชุมชน/องค์กรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีหรือประสบความสำเร็จด้านเศรษฐกิจชุมชนและการนำไปใช้ประโยชน์ของประชาชนในชุมชน จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้
ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง/สถานภาพ ที่อยู่ โทรศัพท์ อีเมล ส่วนที่ 2 กลุ่ม/ชุมชน/องค์กรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีหรือประสบความสำเร็จได้แก่ 1) การรวมกลุ่มของกลุ่ม/ชุมชน/องค์กร 2) แนวปฏิบัติที่ดีหรือการประสบความสำเร็จของกลุ่ม 3) กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม ประกอบด้วย ลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ และการนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มด้านเศรษฐกิจชุมชน มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ติดต่อประสานงานกับผู้นำกลุ่มที่มีแนวปฏิบัติที่ดีจากฐานข้อมูลที่ได้ดำเนินงาน
ในข้อ 1 เพื่อนัดหมายขอสัมภาษณ์

2) สัมภาษณ์ผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มที่มีแนวปฏิบัติที่ดีโดยใช้แบบสอบถาม

3) นำผลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลใน 2 ประเด็นได้แก่

- ลำดับขั้นตอนองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านเศรษฐกิจชุมชน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้มีการศึกษาลำดับขั้นตอนองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดสมุทรปราการ ในเชิงปริมาณ จำนวน 17 กลุ่ม จาก 6 อำเภอ ในจังหวัดสมุทรปราการ ในลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน คือ การรวมคน การร่วมคิด การร่วมดำเนินการ การร่วมสรุปบทเรียนและร่วมรับผลประโยชน์ รวมถึงวิธีการเรียนรู้ของชุมชนทั้งการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนและภายในชุมชนเอง ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องของกระบวนการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในและปัจจัยสภาพแวดล้อม สามารถสรุปได้ ดังนี้

ลำดับขั้นตอนองค์ประกอบ

1. การรวมคน เริ่มจากการรวบรวมกลุ่มคนในชุมชนเดียวกันหรือใกล้เคียงกันที่มีความสนใจคล้ายกัน ร่วมกันทำกิจกรรม รวมพลัง แก้ปัญหา สร้างจิตสำนึกร่วม มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ผู้นำชุมชน ในชุมชนต้องมีผู้นำหรือแกนนำที่สามารถเชื่อมต่อคนในชุมชน และ สร้างความศรัทธาในการรวมกลุ่ม ผู้นำที่ดีมีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็งและมีความเสียสละ สามารถสร้างความตระหนักและความเข้าใจ ทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความศรัทธาและความเชื่อมั่น นอกจากนี้ผู้นำและสมาชิกในกลุ่มต้องมีความไว้วางใจและเชื่อใจกัน เนื่องจากการที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีความรับผิดชอบจึงจะสามารถนำพากลุ่มและสมาชิกให้ประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้

1.2 การมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน การรวมกลุ่มอาจเกิดจากการที่คนในชุมชนมีความต้องการหรือเป้าหมายหรือประสบปัญหาในรูปแบบเดียวกัน ทำให้สมาชิกทุกคนรวมกันเพื่อดำเนินงานหรือแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุล่วงได้ โดยทุกคนต้องพยายามทุ่มเททำงานในหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ

1.3 การเสริมสร้างกำลังใจให้สมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกที่ได้รับมอบหมายงานให้ดำเนินกิจกรรมหรืองานต่างๆ จนประสบความสำเร็จหรือหากเกิดปัญหาขึ้น ผู้นำและสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ควรมีการกล่าวคำชื่นชมหรือให้กำลังใจ เพื่อเป็นการแสดงความยินดีและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

1.4 การร่วมลงทุน ในการก่อตั้งกลุ่มหรือดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่ม จะมีการร่วมลงทุนจากการระดมทุนหรือลงหุ้น เพื่อนำไปใช้เป็นทุนหมุนเวียน ทั้งนี้ กลุ่มอาจได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องมาเพื่อใช้ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม

2. การร่วมคิด จากการรวมกลุ่มประชาชนกลุ่มก็จะมีการวางแผนและมีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ ที่สมาชิกมีความถนัดในแต่ละด้าน และที่สมาชิกได้รับมอบหมาย ทุกคนช่วยกันวางแผน เพื่อระดมพลังความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทาง วิธีการ แผนงานในการแก้ปัญหา และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง กลุ่มจะมีการรวมกันเพื่อประชุมกลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกภายในกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับมา ให้ สมาชิกทราบและร่วมระดมความคิด เพื่อกำหนดแนวทางหรือทิศทางของกลุ่ม

3. การร่วมดำเนินการ เมื่อสมาชิกในกลุ่มได้รับมอบหมายตามหน้าที่ของตนเองจะดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเองและกลุ่ม ทำให้มีโอกาสดำเนินการตามหน้าที่ของตนเองให้กับสมาชิกในกลุ่มได้รับทราบด้วย นอกจากนี้การประชุมเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของสมาชิกในกลุ่มเมื่อเกิดปัญหาเป็นช่องทางในการช่วยกันแก้ไขปัญหา และดำเนินงานร่วมกัน

4. การร่วมสรุปบทเรียน เพื่อสร้าง พลังปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมต่อและนำไปสู่การพัฒนา ซึ่งบทเรียนรวมทั้งบทเรียนภายในชุมชนและนอกชุมชน ดังนี้

4.1 บทเรียนภายใน เกิดจากการเรียนรู้ ทบทวน และวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน ของกลุ่มร่วมกัน เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้นำกลุ่มและสมาชิก เพื่อร่วมกันสรุปเป็นบทเรียนของกลุ่มในการทำกิจกรรมหรือการผลิตของกลุ่มนอกจากนี้ หากภายในกลุ่มมีภูมิปัญญาในชุมชน สามารถนำ

ประสบการณ์มาถ่ายทอดและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้กับสมาชิกภายในกลุ่มหรือสมาชิกใหม่ ให้เข้าใจถึงการดำเนินงานและแนวทางการป้องกัน

4.2 บทเรียนภายนอก เกิดจากสมาชิกภายในกลุ่มได้รับการอบรมหรือถ่ายทอดองค์ความรู้จากหน่วยงานภายนอก โดยหลังจากได้รับการอบรมหรือถ่ายทอดความรู้ได้นำความรู้และประสบการณ์กลับมาถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับสมาชิกในกลุ่มทราบ และถอด เป็นบทเรียนเพื่อนำมาประยุกต์หรือปรับใช้กับกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่ม

5. การร่วมรับผล เมื่อกลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่มมีการดำเนินงานร่วมกันและมีผลประโยชน์เกิดขึ้น สมาชิกในกลุ่มจึงร่วมรับผลร่วมกัน การรับผลมีทั้งในรูปแบบที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นเงิน ซึ่งอาจเป็นการปันผลหรือค่าจ้างในการทำกิจกรรมหรืออาจเป็นรางวัลต่างๆ ที่กลุ่มได้รับการยกย่องจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

6. วิธีการเรียนรู้

6.1 ภายในชุมชน มีการจัดการความรู้ในชุมชนโดยกำหนดผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น ปราชญ์หรือภูมิปัญญา

6.2 ภายนอกชุมชน มีการส่งสมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมอบรมหรือศึกษาดูงานจากหน่วยงานภายนอก เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม และสร้างความตระหนัก ให้ผู้ได้รับ การอบรม สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ เพื่อให้คนในกลุ่มหรือชุมชนเกิดการเรียนรู้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้

1. ปัจจัยภายใน เกิดจากความสนใจและอยากเรียนรู้ของสมาชิกหรือคนในชุมชนเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินงานของกิจกรรมภายในกลุ่มและเกิดการลองผิดลองถูก เพื่อหาแนวทาง นำมาประยุกต์ใช้กับการทำกิจกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้ กลุ่มที่มีสมาชิกหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อย่างคุ้มค่าและก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน โดยความรู้ที่ได้รับมาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมต่อยอดในกระบวนการผลิตหรือการทำกิจกรรมของกลุ่ม

2. ปัจจัยภายนอก การเข้ามามีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้ประกอบการในพื้นที่ มีการจัดการอบรมให้กับกลุ่มหรือชุมชน โดยพากลุ่มต่างๆ ไปศึกษาดูงาน และสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่ม เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาใช้สร้างกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้หรือจัดตั้งเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์กันระหว่างกลุ่ม เพื่อนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ภายในชุมชนมีทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่สามารถนำมาใช้ ในกระบวนการผลิตหรือการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อาจเกิดจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือจากสมาชิกสู่สมาชิก ซึ่งเป็นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ ในการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาสร้างรายได้ให้กับสมาชิกหรือกลุ่มหรือชุมชน

สรุปและอภิปรายผล

สรุปขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งต้องมี 1) การรวมคน รวมกลุ่ม ในการรวมกลุ่มต้องมีผู้นำหรือแกนนำที่เข้มแข็ง โดยกลุ่มต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน มีการร่วมระดมเงินลงทุน มีการให้กำลังใจแก่กันและกัน แบ่งหน้าที่ในการดำเนินงาน 2) ร่วมคิด โดยผ่านการระดมสมอง เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็น สร้างความเข้าใจร่วมกัน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นสมาชิกในกลุ่มต้องร่วมวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา 3) การร่วมดำเนินการ โดยสมาชิกในกลุ่มได้รับมอบหมายหน้าที่ของตน และร่วมกันทำงานหรือกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น และ 4) ร่วมสรุปบทเรียน เพื่อสร้างพลังปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมต่อและนำไปสู่การพัฒนา ซึ่งบทเรียน มีทั้งบทเรียนภายในและนอกชุมชน และ 5) ร่วมรับผลร่วมกัน จากการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมพลังความคิด เป็นผลประโยชน์ซึ่งอาจเป็นการตอบแทนในรูปแบบของเงินและไม่เป็นเงิน กลุ่มหรือชุมชนควรมีการจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1) มีผู้นำที่ดีที่มีความคิดริเริ่มกล้าเปลี่ยนแปลงนี้ มีความชวนชวนหาแนวร่วมในการดำเนินกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา และกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มและชุมชน ของตนเอง มีความรู้ ความสามารถ สามารถรวบรวมคนมาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบมีการวางแผน มอบหมายงานตามความถนัดของแต่ละบุคคล มีกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับจากภายในและภายนอกรวมทั้งส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาสร้างเป็นมูลค่าให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ

2) กรรมการชุมชน : ต้องมีกรรมการชุมชน ที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส สมาชิกต้องได้รับความยุติธรรม มีการบริหารงานที่มีคุณธรรม มีการบริหารจัดการที่ดี สมาชิกมีความสุข เป็นสาเหตุให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง และสมาชิกได้รับผลประโยชน์เป็นที่พอใจ จึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3) มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน สมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ มีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ ร่วมสรุปทบทวนประเมินผลการดำเนินการ ร่วมปรับปรุงดำเนินการหากไม่สำเร็จ เมื่อมีปัญหาสมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4) มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องต้องมีการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

5) มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ ต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

6) มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดีต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในและภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบโดยเข้าใจได้ง่าย

7) มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน: ต้องมีความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่องครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

ในส่วนของการพัฒนาการตลาด บรรจุภัณฑ์ เทคโนโลยี การเงิน เพื่อความยั่งยืนในด้านการประกอบอาชีพของชุมชนดังนี้

1) การพัฒนาตลาดโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบตลาด และเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการให้บริการ เนื่องจากบางกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ออกมาแล้วไม่มีตลาดในการรองรับสินค้า ซึ่งกลุ่มควรมีการสำรวจตลาดก่อนว่าผู้บริโภคมีความต้องการสินค้าหรือการบริการแบบใด เพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการให้ตรงตามความต้องการและสร้างกลยุทธ์การตลาด ไม่ว่าจะเป็นการสร้างนวัตกรรมสินค้าใหม่ ๆ การหาตลาดใหม่ การหาช่องทางการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุมซึ่งมีหลากหลายวิธี รวมถึงสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายโดยจัดให้มีการจัดตั้งศูนย์กลางการผลิตและจำหน่ายในตลาดชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ตลาดภายในประเทศ หรือหากชุมชนมีศักยภาพสูงก็สามารถพัฒนาไปถึงตลาดในต่างประเทศด้วยก็ได้

2) ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) มาตรฐานองค์การอาหารและยา (อย.) โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ One Tambon One Product (OTOP) การรับรอง Good Manufacturing Practice (GMP)

3) ควรมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์และการบรรจุหีบห่อให้มีความเป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น มีความทนทาน และสามารถจดจำได้ง่าย การส่งเสริมจูงใจในตัว ทนต่อการขนย้าย ขนส่ง และ ไซว์ตัวเองได้อย่างสะดวก สามารถระบุแจ้งเงื่อนไข แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เพื่อจูงใจผู้บริโภค การออกแบบเอื้ออำนวยความสะดวกในการหิ้วหรือถือกลับบ้าน หากบรรจุภัณฑ์ของสินค้าได้รับการออกแบบเป็นอย่างดี จะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคและก่อให้เกิดการซื้อในที่สุด รวมทั้งการลดต้นทุนการผลิต

4) ควรมีการนำเทคโนโลยีหรือเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ทันสมัย มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการผลิตสินค้าทำให้สามารถผลิตได้ในจำนวนที่มากขึ้นและลดระยะเวลาการผลิต ซึ่งเป็นการลดต้นทุนในการผลิต และช่วยให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันตามความต้องการของตลาด โดยเฉพาะกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีใช้อาหาร ผู้ประกอบการ ต้องยกระดับความรู้ ความสามารถของแรงงานในการใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้น อีกทั้งในอนาคตแรงงานทักษะอาจมีไม่เพียงพอ จึงมีแนวโน้มที่ต้องใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่ทันสมัยเข้ามาทดแทนแรงงานคนบางส่วนด้วย

5) ด้านการเงิน ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับระบบการเงินและบัญชีมีการจัดทำงบประมาณการเงินที่ถูกต้องในทุกปี เพื่อให้สามารถวางแผนและควบคุมการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรมีการทำระบบบัญชีที่ดีมาใช้ในกลุ่ม อีกทั้งต้องมีความรู้ในเรื่องต้นทุนและจุดคุ้มทุนเพื่อจ่ายต่อการตัดสินใจในการทำธุรกิจ

การศึกษาลำดับขั้นตอนองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสภาพเศรษฐกิจที่ไม่เป็นหนี้สิน และอยู่อย่างพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันสำหรับสมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชน แนวทางหนึ่งคือ การน้อมนำหลัก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต อีกแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ตำบล โดยจัดเวทีเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ปัญหา ไปจนถึง การเรียนรู้เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ทั้งในส่วนที่ครัวเรือนดำเนินการเอง ทำร่วมกันเป็นกลุ่ม ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมด้วย และที่จะให้ส่วนราชการช่วย ข้อเสนอเหล่านี้จะถูกประมวลขึ้นเป็นแผนชุมชนส่งต่อไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดตามลำดับจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาตามลำดับขั้นตอนของตัวบ่งชี้ กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย การรวมคน ร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมรับผล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ รั้งสรรค์ ปิติปัญญา (2542) พบว่า ธุรกิจชุมชน เป็นธุรกิจของชุมชน โดยมีคนในชุมชน ร่วมกันเป็นเจ้าของ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบผลที่เกิดจากการดำเนินงาน ถือว่า เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้ชาวบ้านทำธุรกิจชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจ การทำงาน ร่วมกันเพื่อตัวเองและเพื่อส่วนรวม ตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชน การเรียนรู้ผ่านการทำธุรกิจชุมชนนี้จะทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่ เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม และเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังนั้นธุรกิจชุมชน จึงนับว่าเป็นวิธีการ หรือกระบวนการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อ “การพัฒนาคนและชุมชน” ซึ่งนอกจากนี้ผลต่อการพัฒนา เศรษฐกิจของชุมชนโดยตรงแล้วยังเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย และ จากการศึกษาของ ประเวศ วะสี (2543) พบว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำมีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์กล่าวโดยสรุปชุมชนเข้มแข็ง หมายถึงการที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำมีการติดต่อสื่อสารการจัดการ และการแก้ไขปัญหาพร้อมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้น ตามลำดับการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยภายใน สมาชิกภายในกลุ่มหรือชุมชนมีความสนใจอยากเรียนรู้การดำเนินขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมภายในกลุ่ม และมีการลองผิดลองถูก เพื่อใช้ประยุกต์กับการทำกิจกรรมของกลุ่มภายในกลุ่มมีสมาชิกหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดความรู้ความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่า และก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน และ 2) ปัจจัยภายนอกการเข้ามามีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้ประกอบการ ที่อยู่ในพื้นที่ส่งเสริม จัดการอบรมให้กับสมาชิกในกลุ่มหรือพากลุ่มต่างๆ ไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นตัวอย่างการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่ม เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้หรือเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งการถ่ายทอดประสบการณ์กันระหว่างกลุ่ม เพื่อนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ต่อไป และ 3) ปัจจัย ด้านสภาพแวดล้อมภายในชุมชนมีทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการผลิตหรือการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยการนำทรัพยากรมาใช้ได้อย่างสูงสุด อาจเกิดจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือจากสมาชิกสู่สมาชิก ซึ่งเป็นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาสร้างรายได้ให้กับกลุ่มหรือชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งของ อดุล วังศรีคุณ (2543) พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จำแนกได้ 3 กลุ่มคือ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยสิ่งแวดล้อม

โดยจากการศึกษาปัจจัยครั้งนี้แตกต่างจาก ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) พบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคม เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ในด้านปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีดังนี้ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านบัญชีและ การเงิน ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหาด้านการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ และปัญหาด้านทุนการผลิต โดยแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การ พัฒนาทักษะด้านต่างๆ การสนับสนุนด้านการตลาด และการกำหนดระเบียบต่างๆ เพื่อสนับสนุน วิสาหกิจชุมชน

การนำไปใช้ประโยชน์ ระดับสมาชิก สมาชิกในกลุ่มสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากภูมิปัญญา หรือ จากความรู้ หรือจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มาใช้ต่อยอด ประยุกต์ใช้ในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ของตนเองและของกลุ่ม ระดับกลุ่มสมาชิกในกลุ่มสามารถสรุปและนำความรู้ที่ได้จากกระบวนการผลิตหรือการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม มาสรุป และรวบรวมเป็นองค์ความรู้ของกลุ่ม เพื่อใช้เป็นความรู้และประสบการณ์ ในการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ระหว่างกลุ่มที่สนใจ และสามารถสร้างหรือจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กลุ่มหรือชุมชนอื่นๆ เข้ามาศึกษาดูงาน ระดับชุมชนสมาชิกในกลุ่มสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ ไปถ่ายทอดให้กับเยาวชน หรือบุคคล ที่สนใจภายนอกกลุ่มหรือพื้นที่ ให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาต่อยอดเป็นอาชีพ และสร้างเป็นรายได้เสริม รวมทั้งนำไปสร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยผลประโยชน์ที่ได้รับเป็น

เงินสามารถนำกลับมาช่วย กลุ่มหรือชุมชนได้ กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง จากการศึกษาของเสรี พงศ์พิศ (2548) พบว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสร้างผลิตภัณฑ์หรือผลิตผลโดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนโดย มีหลักการคิดที่สำคัญคือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อการบริโภค แบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ตนเอง และมีคุณธรรม รับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดและเอาเปรียบผู้บริโภค

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษาและวิจัยผู้นำชุมชนและชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และควรมีการศึกษาด้านอื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น ด้านการตลาด การผลิต การบัญชี และการบริหารจัดการด้านทรัพยากรบุคคล

2. ควรมีการศึกษาและนำผลการวิจัยไปต่อยอดพื้นที่ชุมชน กลุ่มอื่น และจังหวัดอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

รังสรรค์ ปิติปัญญา. (2542) (อ้างถึงใน, ธงพล พรหมสาขา 2556). ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจชุมชนอุตสาหกรรม.

Applied Economics Journal, 5(2), 99-113.

ทัศนีย์ ลักษณะานิชช. (2545). การสังเคราะห์ชุมชน: มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. (2541). เศรษฐกิจ ความหมาย ฐานคิด แนวทางปฏิบัติ. วารสารพัฒนา ชุมชน, 37(7), 23-25

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. (2542). การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 23, 2560, จาก

http://www.banrainarao.com/column/learn_commu.

ประเวศ วะสี. “การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาภูมิปัญญากับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. หน้า 82 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2543.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (2548, 18 มกราคม) ราชกิจจานุเบกษา ฉบับ กฤษฎีกา เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก หน้า 1 - 13

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2548). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548.

กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (อัสสำเนา).

เสรี พงศ์พิศ. (2548). ฐานคิด จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.

อดุลย์ วัชศรีคุณ. (2543). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงอภิมาน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.